

Arthur Miller: SMRT TRGOVAČKOG PUTNIKA

Prizor 3.

BIFF (ustaje iz kreveta i istupa malo naprijed, sluša pažljivo. Biff je stariji dvije godine od brata Hepija, dobro građen, ali ovih dana kao da je nekako iscrpljen i manje samouvjeren. On je imao manje uspjeha u životu, a njegovi snovi su smjeliji i teže prihvatljivi.)

HAPPY (visok i snažno građen. Njegova upadljiva crta je seksualnost koju su mnoge žene uočile. I on je izgubljen kao i njegov brat, ali na jedan drugi način, zato što on nikad nije sebi priznao da je pobijeđen, pa je konfuzniji i neosjetljiviji, ali očigledno zadovoljniji.)

H (*ustajući iz kreveta*): Ako ovako nastavi, oduzet će mu dozvolu. Znaš li, Biff, već me počinje nervirati?

B: Slabi mu vid.

H: Ne, vozio sam se s njim. On vrlo dobro vidi. Samo se ne može koncentrirati na vožnju. Prošle sam se nedjelje vozio s njim u grad. Zaustavlja kad je zeleno svjetlo, a kad se pojavi crveno, vozi. Hahaha.

B. Možda ne razlikuje boje?

H: Zar on...? A kako to da ima izvrsno oko za boje kad je na poslu?

B (*sjeda na svoj krevet*): Idem spavati.

H: Još si ljut na tatu?

B: U redu je, čini mi se... Ti pušiš?

H (*pruža kutiju s cigaretama*): Hoćeš jednu?

B: Ne mogu spavati kad osjećam miris cigarete.

H (*s dubokim osjećanjem*): Smiješno, zar ne, Biff?... Opet spavamo ovdje. Stari kreveti. (*nježno miluje svoj krevet*) Pa svi oni razgovori koji su se vodili preko ova dva kreveta. Cijeli naši životi.

B: Da, mnogo snova i planova.

H (*s dubokim muškim smijehom*): Bar pet stotina žena htjelo bi znati što se govorilo u ovoj sobi. (*slatko se smije*)

B: Sjećaš li se one velike Betsy – kako li se dođavola zvala – gore s Vašvik avenije.

H (*češlja kosu*) : One s ovčarskim psom?

B: Da, da! Ja sam te odveo tamo, sjećaš se ?

H: Da, to mi je, čini se, bilo prvi put. Brate, to je bilo prase! (*smije se gotovo grubo*) Ti si me naučio svemu što znam o ženama, ne zaboravi to.

B: Kladim se da si zaboravio kako si bio stidljiv, osobito s djevojkama.

H: Ja sam još uvijek stidljiv, Biff.

B: Ma nemoj!

H: Znam se jedino svladavati, to je sve. A ti si više stidljiv nego što si bio. Gdje je stari humor? Stara sigurnost? (*drma Biffovo koljeno, zatim ustaje i namjerno šeta po sobi*) Što je?

B: Zašto me tata stalno ismijava?

H: On te ne ismijava. On...

B: Bilo što da kažem, na njegovom je licu podsmjeh. Ne mogu mu pristupiti.

H: On ti samo želi dobro. Već odavno sam htio razgovarati s tobom o njemu.

Nešto s njim nije u redu. On – on govori sam sa sobom.

B: Jutros sam to primijetio. Ali on je uvijek mrmljao.

H: Ali ne tako primjetljivo. Postalo je tako neugodno da sam ga poslao na Floridu.

I znaš što? Gotovo najviše govori o tebi.

B: O meni? I što kaže?

H .Ne mogu razumijeti.

B: Pa dobro, što kaže o meni?

H: Činjenica je da se ti nisi smirio, da je sve kod tebe u zraku.

B: Ima još nešto što njega tišti, Happy.

H: Na što misliš?

B: Nije važno, samo nemoj sve svaljivati na mene.

H: Ali čini mi se – kad bi ti samo počeo...ima li tamo ikakvih izgleda za tebe? Za tvoju budućnost?

B: Kažem ti, Happy. Ne znam što je to budućnost. Ne znam što bih trebao željeti.

H: Kako to misliš?

B: Čitavih šest ili sedam godina poslije gimnazije pokušavao sam si naći zanimanje: činovnik, trgovački putnik, posao jedne ili druge vrste, i sve ti je to

bijedno životarenje. Voziti se podzemnom željeznicom u topla ljetna jutra, cijeli svoj život sjediti u trgovini, voditi telefonske razgovore, prodavati, kupovati. Patiti se pedeset tjedana u godini za dva tjedna dopusta, dok zapravo ništa drugo ne želim nego da budem vani bez košulje. Da se uvijek utrkuješ sasvojim drugom, a opet na taj način gradiš budućnost.

H: Znači, tebi se zaista sviđa na farmi? Zadovoljan si tamo?

B (*s rastućim uzbuđenjem*): Otkako sam pred rat otišao od kuće, Happy, promijenio sam dvadeset ili trideset različitih zanimanja. A sve se opet na isti način završilo. Samo sam to kasno shvatio. U Nebraski, kad sam čuvao goveda, u Dakoti, u Arizoni i sada u Teksasu. Pa i sada sam zato došao kući jer sam to shvatio. Na farmi gdje radim sad je proljeće. Ima tamo petnaestak novih ždrebica. Nema ništa zanosnije niti divnije, nego vidjeti kobilu s novim ždrebetom. Tamo je sada svježina, a? U Teksasu je sada proljeće. I kad god tamo dođe proljeće, odjednom osjetim, Bože, da to ne vodi ničemu. Pa, k vragu, što je imam za moj rad oko konja - dvadesetisedam dolara na tjedan! Meni su tridesetičetiri godine, trebao bih misliti na budućnost. Eto, onda ja dojurim kući. Sad ne znam što da radim sa sobom. Uvijek mi je bio cilj da ne trošim vrijeme uzalud. A svaki put kad se vratim vidim da je sve što sam radio bilo gubljenje vremena.

H: Ti si pjesnik, znaš to? Ti si idealist!

B: Ne, ja sam vrlo konfuzan. Možda bih se trebao oženiti. Možda bih trebao početi nešto raditi. Možda je to moja nesreća. Ja sam kao dijete. Jesi ti zadovoljan, Happy? Ti imaš uspjeha, zar ne? Jesi zadovoljan?

H: Ma vraga sam zadovoljan.

B: Zašto, ti dobro zarađuješ, zar ne?

H: Sad mi jedino ostaje čekanje da umre direktor i nada da ću ja zauzeti njegovo mjesto. Inače, on je moj dobri prijatelj, nedavno je sagradio kuću u Long Islandu. Živio je u njoj oko dva mjeseca i prodao ju, a sada gradi drugu. On ne zna uživati u onom što je napravio. A znam da je to upravo ono što bih ja učinio. Dođavola, ja znam zašto radim. Katkad sjedim u svom stanu sasvim sam i mislim o stanarini koju plaća. To je glupo. Ali ipak to je ono što sam uvijek želio, svoj stan, auto, i mnogo žena. Pa ipak sam osamljen.

B: Zašto ne odeš sa mnom na zapad?

H: Ti i ja, a?

B: Da! Možda bismo mogli kupiti kakav ranč pa timariti goveda i koristiti svoje mišiće.

H (*pohlepno*): Braće Loman, ha?

B (*jako raspoložen*): Svakako! Svi bi znali za nas.

H (*očaran*): To je ono o čemu sanjam, Biff. Katkad želim rastopiti svoje odijelo usred dućana i istući onog prokletog direktora. Mogu istući, mogu potrčati, mogu više nego itko od mojih prijatelja, a moram primati naređenja od tih bijednih i prostih pasjih sinova, dok jednog dana ne prekipim.

B: Kažem ti, brate, kad bi ti bio sa mnom, ja bih bio zadovolja tamo.

H (*oduševljeno*): Vidiš, Biff, oko mene su svi govorili da ja uvijek radim protiv svojih uvjerenja.

B: O, brate da smo zajedno, mi bismo se potpomagali, imali bi nekoga kome bi mogli vjerovati.

H: Kad bih ja bio pored tebe.

B: Happy, nesreća je što mi nismo navikli grabiti novac. Ja ne znam kako se to radi.

H: Ni ja!

B: Onda idemo!

H: Ali jedna stvar - koliko možemo tamo zaraditi?

B: Pogledaj tvog prijatelja, sagradi kuću i onada ne živi u njoj.

H: Da, ali kad on ulazi u skladište, svi uzmiču pred njim jer to ulazi na vrata pedeset i dvije tisuće godišnjeg dohotka, a ja imam više u malom prstu nego on u glavi.

B: Da, ali sad si rekao...

H: Moram pokazati nekom od tih umišljenih direktora da i Happy Loman može nešto postići. Želim ulaziti u skladište kao što i on ulazi. Idem s tobom, bit ćemo zajedno, kunem ti se. Pogledaj one dvije s kojima smo bili večeras, zar to nisu divna stvorenja?

B: Da, možda najljepša od svih s kojima sam ikad bio.

H: Ja to mogu imati kad god zaželim. Nevolja je u tome što to nekako izgleda kao kuglanje. Ja ih jednostavno obaram, a to ne znači ništa. Trčiš još uvijek onako za djevojkama?

B: Ne, volio bih naći jednu djevojku, stalnu, koja nije površna.

H: Za tim i ja čeznem!

B: Pusti to! Ti nikada ne bi dolazio kući!

H. Bih! Neku karakternu, postojanu! Kao mama, znaš? Reći ćeš mi da sam svinja kad ti ovo kažem, ali ona cura s kojom sam bio večeras je zaručena. Vjenčat će se za mjesec dana.

B: Ozbiljno?

H: Ozbiljno. Njen je zaručnik na najboljem putu da postane zamjenik direktora. Ne znam, koji mi je vrug, možda imam suviše razvijen smisao za konkurenciju, ili tako nešto. Otišao sam i upropastio je, a sad je se ne mogu riješiti. On je već treći direktor kojem sam to učinio. Zar to nije gadna osobina? I da stvar bude bolja, idem na njihovo vjenčanje. Isto kao što ne bih trebao primati mito. Proizvođači mi ponude stotinjak dolara, s vremena na vrijeme, da proguram njihovu robu. Znaš koliko sam pošten, ali to je kao i ova djevojka, vidiš. Mrzim se zbog toga. Ne želim je, a ipak je uzimama i volim.

B: Idemo spavati?

H: Ali nismo još ništa utvrdili.

B: Upravo mi je palo na pamet da nešto pokušam.

H: Što?

B: Sjećaš se Billa Olivera?

H: Naravno. Oliver ja sad značajna ličnost, hoćeš ponovo raditi kod njega?

B: Ne, ali kad sam došao kod njega, nešto mi je rekao. Stavio mi je ruku na rame i rekao «Biff, ako ti ikad bude nešto trebalo, dođi k meni.»

H: Sjećam se toga. To lijepo zvuči.

B: Otići ću do njega. Kad bih mogao dobiti deset ili barem osam tisuća dolara, mogao bih kupiti divan ranč.

H: Kladam se da će ti pomoći jer ima dobro mišljenje o tebi. Ti si omiljen, Biff. Zato ti kažem da se vratiš da zajedno stanujemo. Svaka djevojka koju zaželiš...

B: Kad bih imao ranč mogao bih raditi posao koji volim i ipak biti netko i nešto. Zanima me samo da li Oliver još uvijek misli da sam ja ukrao onu kutiju s košarkaškim loptama.

H: O, on je to vjerojatno odavno zaboravio. Prošlo je deset godina od tada. Ti si previše osjetljiv. U svakom slučaju, on te nije izbacio.

B: Da, ali mislim da je namjeravao. Čini mi se da sam zato i prestao raditi kod njega. Nikad nisam bio siguran zna li on to ili ne. Iako znam da je imao jako dobro mišljenje o meni. Jedino je meni dopuštao zaključavati dućan.

H: Psst!

B (gleda Happyja)

H (osluškuje)

H: Jesi čuo?

H i B (slušaju)

WILLY (se slatko smije)

B (ljuti se): Zar on ne zna da mama može čuti?

H: Zar to nije strašno? Nemoj opet odlaziti od kuće. Naći ćeš posao ovdje. Trebaš biti tu. Ne znam što da radim s njim. Postao je nenasnosan. Idemo spavati.

Razgovaraj s njim ujutro, hoćeš?

B (oklijevajući odlazi u krevet): S njim u kući, o brate!

H (liježe u krevet): Htio bih da ti s njim lijepo porazgovaraš.

B: To je sebično, glupo...

H: Psst!...Spavaj Biff!